

Vatandaşlık Onuru
VE HAKLARI DERNEĞİ

ESAD İLE İLİŞKİLERİ NORMALLEŞTİRMEK SURIYELİ MÜLTECİLER VE AB İÇİN NEDEN FELAKET OLUR

İçindekiler:

Giriş.....	2
Esad'ın Kontrolü Yanılgısı	2
Arap Normalleşmesi: Başarısız Bir Deney.....	3
Rejimin İnsani Yardımları Silahlandırması	3
Mültecilerin Geri Dönüşü: Esad Döneminde Gerçekçi Olmayan Bir Vaat.....	4
Yolsuzluk ve Ekonomik İyileşme: Başarısız Girişim.....	4
Normalleşme yoluyla Siyasal Sürecin Yeniden Canlandırılması: Bir Ütopya.....	5
AB'nin Suriye Stratejisinde Değişim Tartışmaları için Kusurlu bir Temel	6
1. AB, Suriyeli tüm taraflarla temas kurmak ve BM öncülüğündeki siyasal süreci desteklemek üzere bir Suriye Elçisi atamalı mı?.....	6
2. AB taraflara yaklaşımını daha iyi dengelemeli mi?	7
3. AB, BM Suriye Temsilcisi ile işbirliğini nasıl geliştirebilir ve BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararında belirtildiği üzere Anayasa Komitesi'nin (CC) yeniden faaliyete geçmesini nasıl destekleyebilir?	8
4. AB, Suriyeli mültecilerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönmelerini sağlayacak koşulların yaratılmasına nasıl katkıda bulunabilir?.....	9
5. AB'nin erken toparlanma yaklaşımı Suriye'deki uzun vadeli ihtiyaçların karşılanması için nasıl geliştirilebilir? AB, BM Koordinatörü tarafından teşvik edilen Erken Toparlanma Stratejisini desteklemek için uzlaşabilir mi?.....	10
6. AB, yaptırımların halk üzerindeki istenmeyen olumsuz etkilerini ve bankacılık sistemindeki aşırı uyumu nasıl ele alabilir?.....	11
7. AB kültürel diplomasi gibi yumuşak güç araçlarını keşfedebilir ve geliştirebilir mi? Kültürel mirasın korunması neden kırmızı çizgilerin ötesinde değerlendiriliyor?.....	12

Giriş

İtalya, Avusturya, Hırvatistan, Slovenya, Slovakya, Çekya, Kıbrıs ve Yunanistan olmak üzere sekiz AB ülkesi Temmuz ayında AB'nin Suriye Stratejisini değiştirmek üzere bir girişim başlatmış ve hazırladıkları “halka açıklanmamış antlaşmada” Suriye rejiminin normalleştirilmesi çağrısında bulunmuşlardı. İtalya ve Avusturya Dışişleri Bakanlarının ortak bir yazısında, “Suriye'ye yönelik yaklaşımımızı yeniden gözden geçirmenin zamanının geldiğine inanıyoruz. Bu kapsamda rahatsız edici sorular sormak zorundayız: Suriye vatandaşlarının ekonomik beklentilere sahip olmalarını ve Avrupa'ya doğru tehlikeli bir yolculuğa çıkmak zorunda kalmamalarını nasıl sağlayabiliriz? İnsanların Suriye'ye dönmeleri için gerekli koşulların yaratılmasına nasıl yardımcı olabiliriz?” ifadeleri yer almaktaydı. Sekiz ülke, bugün, yani 13 Eylül'de gerçekleşecek olan ve bu soruların yanı sıra Suriye için bir AB elçisinin atanması üzerine tartışmalar, “Suriye'deki taraflara daha dengeli bir yaklaşım”, AB'nin Suriyeli mültecilerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönüşü için koşulların yaratılmasına nasıl katkıda bulunabileceği ve AB'nin erken toparlanma yaklaşımının Suriye'deki uzun vadeli ihtiyaçları ele almak üzere nasıl geliştirilebileceği gibi diğer hususlara da odaklanacak olan bir AB ülkeleri toplantısı çağrısında bulundu.

SACD, bu girişimde gündeme getirilen temel konulara yanıt veren bir rapor hazırlamış ve bugünkü toplantıya katılacak olan tüm AB üyesi ülkelere dağıtmıştır.

Müdahalemize temel teşkil eden kilit nokta, Avrupa Birliği'nin Esad rejimiyle ilişkilerini normalleştirilmesi gerektiği düşüncesinin son derece yanlış olduğunu, bu düşüncenin yerlerinden edilmiş Suriyelilerin güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşleri ve siyasal sürecin geleceği açısından feci sonuçlar doğuracağını vurgulamaktadır. Suriye Vatandaşlık Onuru ve Hakları Derneği (SACD), geçtiğimiz altı yıl boyunca sürekli olarak yerlerinden edilmiş Suriyelilerle görüşerek ve anketler yaparak onların tutum ve niyetleri hakkında güvenilir veriler toplamıştır. Bu veriler, normalleşme fikrini sistemli bir şekilde çürütmekte ve böyle bir politikanın rejimin gücünü nasıl pekiştireceğini, mevcut insani krizleri nasıl daha da kötüleştireceğini ve Suriyeli mültecilerin geri dönüşünü nasıl geciktireceğini ya da tamamen engelleyeceğini ortaya koymaktadır.

Esad'ın Kontrolü Yanılgısı

Normalleşme lehine öne sürülen temel argümanlardan biri, Esad'ın Suriye'nin %70'inden fazlasını kontrol ettiği ve bu nedenle de muhatap alınması gerektiği inancıdır. Ancak bu söylem, sahadaki gerçeklerin son derece yanlış anlaşılmasına dayanmaktadır. Rejim ülkenin bazı bölgelerini görünürde kontrol ederken, kilit bölgeler Esad rejiminden ziyade İDMO veya

Hizbullah gibi İran'a bağlı milislerin etkisi veya tamamen kontrolü altındadır. Bu durum özellikle rejimin etkin bir şekilde kontrol edemediği sınır bölgelerinde (Ürdün, Irak, İsrail ve kesinlikle Türkiye ile olan sınırlarda) geçerlidir. Bu bölgelerin El Bukemal'den Deyrizor'a, Palmira'ya, Humus'a, Şam'a, Dera'ya ve Lübnan, Ürdün ve İsrail sınırlarına kadar uzanan stratejik nitelikte bölgeler olması, "rejim kontrolünde" olarak etiketlenen bölgelerde "güvenli bölgeler" ya da "güvenli alanlar" kurulmasını, gerçekleştirilmesi çok zor bir olasılık haline getirmektedir. Esad, anlamlı siyasi ve güvenlik reformlar temin etmek, ekonomiyi yeniden inşa etmek, hükümet kurumlarını istikrara kavuşturmak, insan haklarını iyileştirmek ya da, örneğin yerinden edilmiş Suriyelilerin büyük çoğunluğu için geri dönmeyi düşünmeden önce öncelikli olarak serbest bırakılmaları gereken tutuklular gibi kritik insani meseleleri ele almak yerine, sivillere yönelik acımasız politikaları daha iyi uygulayabilmek için öncelikle güvenlik güçlerini merkezileştirmeye odaklanmıştır. Ayrıca, SNHR gibi güvenilir kuruluşlar tarafından belgelendiği üzere, Dera gibi bölgelerde devam eden şiddet, Şam, Humus ve diğer bölgelerde devam eden baskı, keyfi tutuklamalar, kayıplar, yerinden edilmenin artmasına ve şiddetin yükselmesine neden olmakta ve rejimin kontrolünün olmadığını göstermektedir. Ülkede gerçek ve anlamlı bir kontrolün ve hatta reform taahhüdünün bir izleniminin bile bulunmaması, mültecilerin güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşünü mümkün kılacak bir yol olarak normalleşme argümanını zayıflatmaktadır.

Arap Normalleşmesi: Başarısız Bir Deney

Arap normalleşme süreci AB için uyarıcı bir hikaye sunmaktadır. Suriye'yi diplomatik olarak yeniden bütünleştirmek için Arap devletleri tarafından gösterilen çabalara rağmen rejim, Arap Bakanlar İrtibat Komitesi (ALC) tarafından belirlenen uyuşturucu kaçakçılığının durdurulması, mültecilerin geri dönüşü için gerekli koşulların oluşturulması ve Anayasa Komitesi sürecinin yeniden başlatılması gibi temel taleplerin hiçbirini yerine getirmemiştir. Bunun yerine uyuşturucu kaçakçılığı üç katına çıkmış ve insani ya da siyasi hedeflerin hiçbirine ulaşamamıştır. Hatta şimdi, başlıca Arap ülkelerinin diplomatları normalleşmeyi başlattıkları için pişmanlık duyduklarını ifade etmişlerdir çünkü bu süreç her yönden geri tepmiştir. Bu deney, hesap verebilirlik ve somut ilerleme kanıtı olmaksızın normalleşmenin Esad'ı baskıcı politikalarını sürdürme konusunda cesaretlendirmekten başka bir işe yaramayacağı konusunda AB'ye keskin bir uyarı niteliğinde olmalıdır.

Rejimin İnsani Yardımları Silahlandırması

Normalleşme, Esad'ın son on yılda ayrıntılı bir şekilde belgelenmiş bir uygulama olan insani yardımı silahlandırmaya devam etmesini sağlayacaktır. Rejim, muhaliflerin kontrolündeki

bölgeleri itaate zorlamak için yardım dağıtımını sistematik olarak manipüle etmiş, sivil nüfusu aç bırakmış ve yardımı askeri kampanyalarını finanse etmek için kullanmıştır. Herhangi bir normalleşme girişimi muhtemelen bu taktikleri pekiştirecek ve uluslararası kuruluşların rejimin müdahalesi olmadan ihtiyaç sahiplerine yardım ulaştırmasını zorlaştıracaktır. Bu manipülasyon sadece Suriye içindeki acıları arttırmakla kalmamakta, aynı zamanda bölgeyi daha da istikrarsızlaştırarak mültecilerin yeniden güvenli şartlara kavuşmalarını neredeyse imkansız hale getirmektedir.

Mültecilerin Geri Dönüşü: Esad Döneminde Gerçekçi Olmayan Bir Vaat

Suriyeli mültecilerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönmeleri için gereken koşullar karşılanmaktan çok uzaktır ve normalleşme onların yerlerinden edilmelerini sadece uzatacaktır. BMMYK'ya göre Suriyeli mültecilerin %1,1'inden daha azı mevcut koşullar altında geri dönmek istediklerini ifade etmiştir. Mülteciler güvenliğin artırılmasını, geçim kaynaklarına erişimin sağlanmasını ve tutuklularla ilgili sorunların çözülmesini talep etmektedir—Esad rejiminin karşılamaya yanaşmadığı koşullar. Aslında, son kararnameler rejimi, muhalefete bağlı bireylerin mülklerine el koyma ve zapt etme konusunda daha da güçlendirerek, herhangi bir geri dönüş ihtimalini ortadan kaldırmıştır.

Esad rejiminin bu temel sorunları ele almayı reddetmesi, “siyasi temizlik” politikaları ve mültecileri “hain” olarak damgalaması ile birleşince, Esad iktidarda kaldığı sürece mültecilerin ülkelerine dönmeyecekleri kesinleşmektedir. Dera, normalleşmenin Suriye'nin geri kalanına ne getireceğinin çok vahim bir örneğidir: Dera 2018'de rejimle “uzlaşan” bir bölgedir, ve beş yıllık göstermelik kontrolün (İran ve Rusya'nın orada hala büyük bir etkisi var) ve “uzlaşmanın” ardından geriye sadece Avrupa'ya ve ülke içine doğru yeni göç dalgaları kalmıştır. Tehlikeli güvenlik koşulları, suikastlar, askeri çatışmalar, zorla askere alma, artan uyuşturucu kaçakçılığı ve komşusu Süveyda'da 2011'deki ayaklanmaya benzer halk ayaklanmaları ve rejim karşıtı gösteriler, Dera'da kalan insanlar için artık gündelik bir gerçeklik haline gelmiştir. Daha geçtiğimiz ay (Ağustos) Dera'daki Askeri Güvenlik Şube Müdürü, Dera vilayetine bağlı Mahaja kasabası sakinlerini, rejim yönetimine ve koşullarına boyun eğmedikleri takdirde “kentlerini Gazze benzeri bir bölgeye dönüştürmekle” tehdit etmiştir. Böyle bir ortam ve politikalar, mültecilerin geri dönüşüne asla izin vermeyeceği gibi, yeni göç dalgalarına da yol açmaktadır ve açmaya devam edecektir.

Yolsuzluk ve Ekonomik İyileşme: Başarısız Girişim

Normalleşme için bir başka argüman da normalleşmenin Suriye'de ekonomik iyileşmeye yol açabileceğidir. Ancak Esad rejiminin köklü yolsuzlukları bu ihtimali oldukça zayıflatmaktadır.

Yıllardır süren uluslararası çabalara rağmen rejim, fonları şeffaf veya adil bir şekilde kullanma konusunda hiçbir kapasite veya ilgi göstermemiştir. Suriye parasının değer kaybetmesi ve uyuşturucu kaçakçılığının rejimin gelirlerinin temel dayanağı haline gelmesiyle Arap normalleşmesi Suriye ekonomisini iyileştirmede başarısız olmuştur. Esad'dan herhangi bir kurtarma fonunu adil bir şekilde yönetmesini beklemek sadece saflık değil aynı zamanda sorumsuzluktur. Avrupalı vergi mükelleflerinin parasının kötüye kullanılması anlamına gelen bu uygulama, sıradan Suriye halkına hiçbir fayda sağlamayacağı gibi rejimin yolsuzluklarını daha da arttıracaktır.

Ülkenin genel ekonomik durumunun ve sıradan Suriyelilerin hayat şartlarının iyileştirilmesinin, Suriyelilerin Suriye'de kalmaları ve yeni bir yer bulmayı düşünmemeleri için gereken en önemli ön şartlar arasındadır. Ancak güvenlik durumunun iyileştirilmesi ve tutuklular dosyasının ele alınması, mültecilerin ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin (ÜİYEK) rejim kontrolündeki bölgelere geri dönmeleri için en önemli gereklilik olmaya devam ettiğini de hatırlatmak önemlidir.

Normalleşme yoluyla Siyasal Sürecin Yeniden Canlandırılması: Bir Ütopya

Suriye rejimi ile tavizlere dayalı politikaların çok uzun ve acı verici bir deneyim olduğu, başarısızlığa mahkum olduğu ve nihayetinde faydasız bir yaklaşım olduğu kanıtlanmıştır. "Dört Sepet", "Anayasa Komitesi", "Adıma Karşı Adım" ve son olarak Arap normalleşmesi, rejimin siyasal süreci başlatmak ya da sıradan Suriyelilerin güvenlik ve yaşam koşullarında herhangi bir iyileşme sağlamak için herhangi bir taviz vermeye ya da esneklik göstermeye istekli olmadığını ve bazı durumlarda yetersiz olduğunu kanıtlamıştır.

Aslında bu yaklaşımlar rejimi daha da cesaretlendirmiş ve siyasal süreçteki engelleyici rolünü daha da güçlendirmiştir, bu da siyasal sürecin bazı bölgesel ve uluslararası destekçilerinin konumunu zayıflatarak siyasi ve ekonomik kozlarının çoğunu kaybetmelerine neden olmuştur.

Ana askeri operasyonların sona ermesinden bu yana geçen birkaç yılda rejim üzerinde etki gösteren, gerçek bir baskı ve avantaj oluşturan tek önlem, AB yaptırımları ve "Sezar Sivil Suriyeliler Yasası" gibi hedefe yönelik yaptırımlardır.

AB'nin Suriye Stratejisinde Değişim Tartışmaları için Kusurlu bir Temel

Esad rejimi ile ilişkileri normalleştirmek, istikrar, barış ya da mülteci krizine çözüm getirmeyecektir. Aksine, Esad'ın otoriter yönetimini kutsal da olsa sağlamlaştırarak, insani koşulları kötüleştirecek ve yerinden edilmiş milyonlarca Suriyelinin güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşünü geciktirecektir. Arap normalleşme sürecinden çıkarılan dersler, insan hakları, yönetim ve güvenlik konularında ciddi tavizler vermeden Esad'la temasa geçmenin geri tepeceğini, Suriye halkının çektiği acıları uzatacağını ve AB'yi, Suriyelilerin gözünde ve Suriye'deki politikalarında aynı derecede anlaşılmaz ve ölümcül bir U dönüşü yapmış olan uluslararası toplumun gözünde bir ortak ya da suç ortağı konumuna düşüreceğini açıkça ortaya koymaktadır.

AB sahte normalleşme vaadini reddetmeli ve bunun yerine insan hakları, mülteci güvenliği ve Suriye'de uzun vadeli istikrar gibi Suriye'deki ana gündemlerini sürdürmek için sahip olduğu siyasi ve ekonomik avantajı kazanmaya ya da en azından korumaya öncelik veren uygulanabilir alternatifler yaratmaya odaklanmalıdır. Yeni AB stratejisine ilişkin tartışmaya yön vermesi beklenen sorulara verilen gerçekçi cevaplar bunu açıkça ortaya koymaktadır:

1. AB, Suriyeli tüm taraflarla temas kurmak ve BM öncülüğündeki siyasi süreci desteklemek üzere bir Suriye Elçisi atmalı mı?

Suriye rejiminin iktidarda kaldığı sürece haydut bir devlet olarak faaliyet göstermeye devam etmekten mutlu olduğu ve siyasi süreci normalleşme ve ekonomik iyileşme (ülke için değil rejim için) gibi kazanımlar elde edecek şekilde yönettiği AB'nin yüzleşmesi gereken acı bir gerçektir. On üç yıllık "siyasal süreç" ve çeşitli geçici girişimler, rejimin herhangi bir siyasi geçiş veya reformla ilgilenmediğini şüphesiz bir şekilde kanıtlamıştır.

Politika değişikliğinden önce, Esad rejimine yönelik taviz temelli girişimlerin sonuçlarının daha önce de belirtildiği üzere kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi zorunludur.

Bir statükodan ayrılmanın amacı, herhangi bir yöne doğru (muhtemelen geriye doğru) hareket etmek değil, doğru yöne gitmektir. Rejimin yararına ve Suriye halkının zararına olabilecek rastgele hareketler yerine ilerleme kaydedilmesi hedeflenmelidir. Hem AB hem de uluslararası toplum tarafından atılacak siyasi bir yanlış adım, Suriye'nin ve halkının geleceğine geri dönüşü olmayan bir zarar verebilir.

Suriye halkının kısa vadede rahatlamasını sağlayacak gibi görünen çözümler bile uzun vadede onlar için çok ağır bir bedeli gizleyebilir ve özellikle de bu tür tavizler veya kötü tasarlanmış politikalar, mültecilerin geri dönmesinin önündeki en büyük engel olan Esad rejiminin güçlenmesine yol açarsa, geleceğine geri dönüşü olmayan bir zarar verebilir. Dolayısıyla herhangi bir Suriye politikasının kısa ve uzun vadeli etkilerinin dengelenmesi, politika analizinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

Suriye rejimi İran'ın Suriye'deki varlığına organik bir yapıyla bağlıdır, bu iki ülkeyi birbirinden ayırmak ve rejimin bağımsız politikalar izlemesini ummak mümkün değildir. İran'ın Suriye modeli, tamamen İranlı vekiller tarafından yönetilen nüfuz ve kontrol alanlarının kurulmasına izin verecek bölünmüş ve zayıf bir hükûmettir. Bu yaklaşım, mültecilerin geri dönüşü ve ekonomik iyileşme için güvenli bir ortam sağlayabilecek iyi bir yönetime sahip merkezi ve güçlü bir hükûmet kavramıyla tamamen çelişmektedir.

Rejimin yakın çevresi, İran yanlısı güçlerle işbirliği içinde uyuşturucu kaçakçılığına tamamen bağımlıdır ve bu ortaklığın bozulması ya da rejimin bu finansman kaynağından vazgeçmesi mümkün değildir.

Yukarıda bahsedilen tüm argümanlar, Özel Temsilci Ofisi (OSE) ve ALC'nin yaptıklarının ötesinde rejimle diplomatik ilişki kurmanın değeri ve faydaları hakkında varoluşsal bir soru ortaya çıkarmaktadır. Böylesi bir girişim Suriye rejimine sadece karşılıksız bir siyasi koz sağlayacak ve Suriye halkına son derece savaşı sinyaller, mültecilere ve ÜYELERE de sarsıcı bir mesaj gönderecektir: Ülkedeki durum daha da kötüleşecek, olduğunuz yerde kalın.

2. AB taraflara yaklaşımını daha iyi dengelemeli mi?

Esad rejimi fiili yönetici değildir ve rejimin daha fazla “meşrulaştırılması”, kontrolü altındaki Suriye halkına daha fazla baskı yapmasına yol açacaktır. Ancak buradaki tehlikeli kavram, BMGK 2254'ün emrettiği “geçiş” yerine “uzlaşma”dan bahsetmektir. Bugüne kadar siyasi sürece hiçbir zaman iyi niyetle dahil olmamış bir rejime karşı daha fazla siyasi koz elde etmek ve ona baskı yapmak için doğru mekanizmaları bulmak yerine, ona taviz vererek, siyasi ve ekonomik avantajlar sağlayarak bunu yapacağını düşünmek çok hatalı bir düşüncedir.

Son birkaç yılda pek çok siyasi girişim olmuştur: Dört Sepet, Anayasa Komitesi ve şimdi de Adıma Karşı Adım, ki bunların hepsinin 2254'ün gerçek anlamından sapmalar olmalarına ve (eksikliklerine ve kendi kendisine yaptığı sorunlarına rağmen her zaman işbirliği içinde olan) muhalefetten ziyade Esad rejimini memnun etmek için tasarlanmalarına rağmen rejimin siyasal sürece gerçekten katılmadığını ve engelleyici bir güç olduğunu göstermiştir.

Teoride rejim ve muhalefet arasında karşılıklı tavizlere dayanan son girişim (Adıma Karşı Adım), Şam'a yapılan bazı yüksek profilli diplomatik ziyaretlere ve Arap normalleşmesinin kendisine indirgenmiş, ancak rejim karşılığında hiçbir şey sunmamış ve görünürde rejimden hiçbir şey istenmemiştir (bu girişim tamamen şeffaflıktan yoksun bir şekilde tasarlandığı ve yürütüldüğü için “görünürde” ifadesi kullanılmıştır). Rejime taviz verme eğiliminin tamamen etkisiz ve verimsiz olduğu kanıtlanmış ve rejimi siyasal süreçte daha da engelleyici olma konusunda cesaretlendirmiştir. Ancak en önemlisi, Suriye halkına karşı baskıcı ve yozlaşmış politikalarını sürdürmek için bir “açık çek” niteliğinde olmuştur.

Aynı şekilde, OSE her iki tarafla da (rejim ve muhalefet) yürütülecek siyasi çabalara öncülük edecek en uygun muhataptır; AB ise tarafsızlık kozunu oynamamalıdır çünkü AB'nin belirli çıkar ve değerleri savunması beklenmektedir dolayısıyla Suriye'deki çatışma ve Suriye halkının geleceği konusunda tarihin yanlış tarafında yer alamaz.

3. AB, BM Suriye Temsilcisi ile işbirliğini nasıl geliştirebilir ve BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararında belirtildiği üzere Anayasa Komitesi'nin (CC) yeniden faaliyete geçmesini nasıl destekleyebilir?

Güvenli bir ortamın yaratılması konusunu siyasi gündemin en tepesine yerleştirmek için AB'nin 2254 sayılı Karar kapsamında siyasi süreç reformlarını teşvik etmekte varoluşsal bir çıkarı bulunmaktadır. Özel Temsilcilik Ofisi, mülteciler ve ÜYEKler tarafından dile getirilen geri dönüş haklarının ve asgari koşullarının, herhangi bir siyasi çözümün ve yeni ve güvenilir bir anayasa veya seçimler gibi münferit unsurlarının temel bir parçası olarak güvence altına alınması sürecine odaklanmak için çalışmalıdır. Maceracılık ve geri dönüşe ilişkin şüpheli “pilot projeler”, sürdürülebilir, güvenli ve onurlu bir geri dönüşten ziyade kaçınılmaz olarak Avrupa'ya doğru yeni göç dalgalarına yol açacağından dolayı reddedilmeli ve bu projelerden vazgeçilmelidir. Suriye'de sürdürülebilir güvenli bir ortamın yaratılması için çalışmak, yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşünü sağlayacak kapsamlı ve meşru bir siyasi çözüm için yegane pratik ve mantıklı yoldur.

Donör ülkeler ve siyasi sürecin ana destekçileri, bazı geçici çözümlerin ve “pilot projelerin” istemeden de olsa Suriye rejiminin meşruiyet kazanmasına ve normalleşmesine yardımcı olduğu gerçeğinin farkına varmalıdır; bu da gelecekte rejimle siyasi bir çözüme ulaşmak için yapılacak herhangi bir etkili müzakerede uluslararası toplumun elindeki kozu ciddi şekilde azaltacaktır.

OSE'nin, özellikle Suriye rejimi ve destekçileri karşısındaki konumunu güçlendirmek için siyasi avantaj ve baskı araçlarına ihtiyacı vardır. OSE'nin mevcut geçici yaklaşımların alternatiflerine de ihtiyacı vardır.

4. AB, Suriyeli mültecilerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönmelerini sağlayacak koşulların yaratılmasına nasıl katkıda bulunabilir?

BMMYK'ya göre, mültecilerin geri dönmeme kararlarını gözden geçirmeleri için talep ettikleri en önemli gelişme 'emniyet ve güvenliğin iyileştirilmesi' olmuş, bunu 'geçim kaynaklarına/iş fırsatlarına erişim' izlemiştir. Arap normalleşmesinden bu yana rejimin mültecilerin geri dönüşünü engellemek için attığı adımlar arasında Kasım 2023'te, muhalif Suriyelilere karşı sıkça başvurulmuş bir suçlama olan ve 'vatan haini' sayılan vatandaşlara ait mülklere el konulmasına ve idaresine izin veren yeni bir kararname de bulunmaktadır. HRW'nin Eylül 2023 tarihli raporuna göre, Suriye rejimi ayrıca mültecilerin geri dönüşünü daha da engellemek için adımlar atmış ve önlemler (özellikle gözaltılar şeklinde güvenlik) almıştır ve Suriye'yi güvenli bir yer olmaktan çıkarmaya devam etmiştir. Rejim, aşağıdaki nedenlerden dolayı Suriye'yi güvenli hale getirmek ve mültecileri geri kabul etmek için gereken değişime öncülük edemez. Rejim toplum içinde bir 'siyasi temizlik' gerçekleştirmiştir ve mültecilerin büyük çoğunluğunu siyasi düşman ve Suriye'ye dönmeleri halinde ciddi bir güvenlik riski olarak görmektedir.

BMMYK, geri dönüşün ne zaman güvenli olduğunu belirlerken, yerinden edilmiş Suriyeliler tarafından tanımlanan asgari geri dönüş koşullarını dikkate almalıdır. Bölgesel Operasyonel Çerçeve'nin reformuna ilişkin görüşmelerde Suriye'de yerinden edilmiş kişilerle ciddi bir şekilde temas kurmalı ve mevcut eşikleri değerlendirerek onların görüşleri doğrultusunda düzenlemelidir. BMMYK ayrıca mevcut koşullar, Suriye'de geri dönenlere ve ev sahibi ülkelerde zorla veya erken geri dönüş tehlikesi altında olabilecek mültecilere erişim ve koruma sağlama gücü ve geri dönüş için asgari koşulların karşılanması için yapılması gereken çalışmalar hakkında net ve zamanında bilgi vermelidir.

Avrupa Birliği'nin yakın çevresinde istikrarın korunması ve yeni bir mülteci krizinin önlenmesi konusunda çıkarı vardır. Avrupa'ya yönelik mülteci akınlarının kontrol altına alınmasında Türkiye kritik bir rol oynadığından, AB'nin yaklaşımı diplomatik katılım, hazırlıklı olma ve insan hakları standartlarına bağlılık konularına öncelik vermelidir. Avrupa Birliği ayrıca, Türkiye'nin değişen politikaları ve Esad rejimi ile olası normalleşme sürecinde Suriyeli mültecilerin haklarının ve güvenliklerinin korunmasını sağlama konusunda da önemli bir role sahiptir. AB'nin eylemleri, zorla geri dönüşleri önlemeye, herhangi bir geri dönüşten önce Suriye'de güvenli bir ortam sağlanmasını savunmaya ve önemli insan hakları reformları yapılmadan Esad ile ilişkilerin normalleştirilmesine karşı çıkmaya odaklanmalıdır.

5. AB'nin erken toparlanma yaklaşımı Suriye'deki uzun vadeli ihtiyaçların karşılanması için nasıl geliştirilebilir? AB, BM Koordinatörü tarafından teşvik edilen Erken Toparlanma Stratejisini desteklemek için uzlaşabilir mi?

Ekonomik iyileşmenin (eğer teşvikler, programlar ve fonlar verilirse) ve hatta yardımların ulaştırılmasının önündeki en büyük engel, rejimin 2011'den önceki on yıllara dayanan sistematik yolsuzluğudur. Rejimin erken toparlanma ya da yeniden yapılanma fonlarını adil ve şeffaf bir şekilde yönetmesini beklemek, Avrupalı vergi mükelleflerinin parasının fütursuzca kullanılması anlamına gelmektedir.

Esad'ın mevcut ekonomik modeli tamamen Captagon üretimi ile rejimin ve İran yanlısı güçlerin doğrudan denetimi altında olan bölgesel dağıtımına bağlıdır, ve bu da rejim ile İran'a bağlı milislerin yasadışı finansmanının ana kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bu tür faaliyetleri durdurma kararı rejime bağlı değildir.

Avrupa Birliği Konseyi, Captagon üretimi ve ticaretinin “rejimin yakın çevresini zenginleştiren ve sivil halka yönelik baskı politikalarını sürdürme gücüne katkıda bulunan bir gelir sağlayan, rejim liderliğindeki bir iş modeli” haline geldiğini belirtmiştir¹. ABD'nin Mart 2023'teki tahminlerine göre rejimin captagon ticareti “milyar dolarlık bir yasadışı girişim” haline gelmiştir², bu da rejime ve Suriye'deki müttefiklerine başka alternatifler sağlamayı akıldan geçirmenin bile son derece zor olduğu anlamına gelmektedir.

Arap normalleşme döneminin başında Suriye lirasının ABD doları karşısındaki değeri Dolar başına 7500 Suriye lirası iken, rejimin kontrolündeki bölgelerle komşu ülkeler arasında ticari yollar açma girişimlerine rağmen şimdi bu değer 15000 olmuştur; bu yollar aynı zamanda bozulmuş ve kaçakçılık için kullanılmıştır. Daha önceki tüm veriler, rejimin Arap ülkeleriyle normalleşme sürecine girdiği ve uyuşturucu kaçakçılığının devam ettiği bir yılın Suriye ekonomisine yansımadığını göstermektedir. Suriye'de ekonomik toparlanmanın önündeki en büyük zorluk rejimin yolsuzluğa bulaşmış olmasıdır ve aynı durum yardımlar için de geçerlidir.

¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/04/24/syria-eu-sanctions-drug-trade-benefitting-the-regime/>

² <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1369>

Her şeyden önce, erken toparlanma yaklaşımları düşünülmeden önce, ve eğer AB vergi mükelleflerinin korunması ve yardımların Suriye'de kayda değer bir etki yaratabilmesi isteniyorsa, BM kuruluşları ve sahada çalışan uluslararası ve Suriyeli kuruluşlar tarafından AB fonlarının nasıl kullanıldığına dair bağımsız ve tarafsız bir denetim yapılmalıdır. Bunun amacı ise Suriye rejiminin baskıcı ve kriminal gündemi doğrultusunda yardımları manipüle etmesini ve müdahalede bulunmasını önlemektir. Suriye'de insani yardım dağıtımında yer alan BM kuruluşlarının politika ve uygulamalarının kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi, sağlam uluslararası güvencelere sahip kapsamlı bir siyasi çözümün ardından yerinden edilen Suriyelilerin organize, güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönüşü için herhangi bir planlama yapılmasından önce elzemdir. Bu çerçevede, insani yardım operasyonlarının insani yardım ilkeleri uyarınca yürütülmesini ve hayat kurtarıcı yardımın ötesine geçen çalışmaların 2018 BM İlkeleri ve Suriye genelinde BM yardımına ilişkin Parametreler ile uyumlu olmasını sağlamak gerekmektedir.

6. AB, yaptırımların halk üzerindeki istenmeyen olumsuz etkilerini ve bankacılık sistemindeki aşırı uyumu nasıl ele alabilir?

Yaptırım uygulamak, rejimi önemli ölçüde etkilediği için siyasi avantaj oluşturmanın tek yolu olduğunu kanıtlamıştır. Daha akıllı ve daha geniş kapsamlı olanları tasarlamak için çaba sarf etmek, rejimden sınırlı ancak faydalı tavizler elde etmede çok etkili olabilir.

Suriye halkına yönelik acımasızlığı ve baskısı nedeniyle rejime karşı uygulanan uluslararası yaptırımların genel nüfusu hedef almadığı açıktır. Aksine, yaptırımları uygulayan ülkeler Suriye halkına insani ve tıbbi yardım sağlayan başlıca bağışçılar olmaya devam etmektedir.

Yerinden edilenlerin haklarının reddedildiği, güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönmeleri için asgari koşulların sağlanmadığı sürece yaptırımlar kaldırılamaz. Bunun dışında herhangi bir senaryo Beşar Esad'ın, rejiminin ve müttefiklerinin işlediği korkunç suçlar karşısında cezasız kalmasını kabul etmek anlamına gelir ve bu da Suriye ve bölge için kalıcı ve geri döndürülemez yıkıcı sonuçlar doğurur.

Yaptırımların kaldırılması sadece rejimin iç çevrelerine ve onların finansal vekillerine fayda sağlayacağından uygulanan yaptırımların istenmeyen etkilerini hafifletecek yegane gerçek mekanizma, yardım dağıtım mekanizmalarının Suriye toplumunun hedeflenen kesimlerine ulaştığından emin olmak için sürekli olarak denetlenmesi ve incelenmesidir.

**7. AB kültürel diplomasi gibi yumuşak güç araçlarını keşfedebilir ve geliştirebilir mi?
Kültürel mirasın korunması neden kırmızı çizgilerin ötesinde değerlendiriliyor?**

Bu konular yerinden edilmiş Suriyeliler için en az endişe verici konulardır rejim kontrolündeki bölgelerdeki siviller için ise son derece marjinaldir. Bu siviller, AB tarafından şeffaf bir şekilde ele alınmasını tercih edeceğimiz, Esad'ın kontrolündeki bölgelerde geri dönüş için "güvenli bölgeler" oluşturulması yönündeki söylenti yaklaşımının aksine, acil geçim kaynakları için mülklerini geri almakla daha fazla ilgileneceklerdir. Ayrıca, rejimin Suriye'nin ve insanlığın kültürel ve tarihi mirasının bir parçası olarak kabul edilen simgesel binaları ve yapıları hedef aldığı düşünüldüğünde, rejim tarafından yakın çevresine daha fazla fon aktarmak için kullanılmadığı sürece bu tür bir yaklaşıma rejim tarafında gerçek bir ilgi olduğunu hayal etmek de zordur.

Bölge Bazlı Geri Dönüş Desteği (ABRS) Yol Haritasına ve geri dönüş sürecini bölümlere ayıracak pilot projelere ilişkin çeşitli fikirlere dayalı olarak gerçekleştirildiği iddia edilen geri dönüş planlaması, bu belgedeki önceki bölümlerde açıklanan gerçeklerle uyumlu olduğu için son derece problemlidir. BMMYK strateji belgelerine göre, güvenli, onurlu ve gönüllü bir geri dönüşün mümkün olabilmesi için açıkça tanımlanmış güvenli, sakin ve tarafsız bir ortamın ve asgari koşulların tesis edilmesine yönelik uluslararası garantiler sağlayacak bir siyasi anlaşma olmaksızın geri dönüşün temellerinin atılması mümkün değildir. Bu tür bir "güvenli bölge" planlaması, ülke nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan, sayıları 13 milyonu aşan yerinden edilmiş Suriyelinin önümüzdeki süreçte güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşünün temelini teşkil eden siyasi çözümü anlamsız kılmakla tehdit etmektedir. Bu sürece dahil olan herkesi, BMMYK'nın kabul ettiği Kapsamlı Koruma Çözümleri Stratejisi Koruma Kriterlerince oluşturulan mevcut çerçeveye geri dönmeye ve geri dönüşle ilgili herhangi bir planlama faaliyetinde yerinden edilmiş Suriyelilere tam bir şeffaflık içerisinde ve anlamlı bir şekilde danışılmasını sağlamaya çağırıyoruz.

BMMYK, stratejik ve operasyonel belgelerinde, BMMYK'nın "1. aşama"dan (BMMYK'ya göre Haziran 2022 itibarıyla mevcut olan aşama) BMMYK'nın büyük ölçekli gönüllü dönüşü "kolaylaştırmaya" başlayabileceği aşama olan "2. aşama"ya geçebilmesi için Suriye içinde karşılanması gereken üç kriteri özetlemiştir:

- Geri dönenlerin hakları, bu haklara ek olarak geri dönüş alanlarına engelsiz erişimlerini garantileyen yasal çerçevelerin bulunması.
- Geri dönüş alanlarında 22 asgari koruma koşulundan oluşan bir listenin karşılandığına dair net kanıtın mevcut olması.

- Mültecilerin "büyük sayılarda" geri dönmek için BMMYK'dan aktif olarak destek talep etmeleri.

Mevcut gerçekliği anlarken yapılan hataların temel nedenlerinden biri olarak 2 numaralı maddeyi vurgulamalıyız: Koruma eşikleri yerel düzeyde karşılanamaz veya uygulanamaz. Suriye'de üç ana bölgede birkaç fiili yetkililerin bulunmasından dolayı bu bölgelerin küçük bir kısmında çevresine göre nasıl daha iyi emniyet, yasal koşullar ve yaşam koşullarının olabileceğini hayal etmek gerçekten zordur.

Esad'ın kontrolündeki bölgelerde "güvenli bölgeler" yaklaşımı, Lübnan ve Türkiye gibi ülkelerdeki siyasi partiler tarafından siyasi kazanımlar için kullanıldığı için mültecileri hedef alan nefret söylemi ve insanlık dışı görme eğilimlerindeki artış da dahil olmak üzere, ev sahibi ülkelerdeki mülteciler üzerinde daha fazla baskıya yol açacak olup esasında mültecilerin geri dönme imkanını ortadan kaldıracaktır.

ABRS ile ilgili mevcut planlama Suriye rejimine, (ki aynı rejim milyonlarca Suriyelinin yerinden edilmesinin sorumlusudur) geri dönüş yardımının nasıl uygulanacağını belirleme konusunda merkezi bir rol veriyor gibi görünmektedir. Bu tek kelimeyle şaşırtıcı bir durumdur.

Suriyeli mültecilerle yapılan son SACD anketleri, mültecilerin yüzde 70'inden fazlasının, "güvenli bölgeler" de dahil olmak üzere Esad'ın kontrolündeki bölgelere zorla gönderilmeyi kabul etmektense, Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken hayatlarını tehlikeye atmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Eğer bu plan kabul edilecek olursa, AB söz konusu politika değişikliklerinden kaynaklanacak mülteci akınlarının artması ihtimaline karşı hazırlıklı olmalıdır. Bu kapsamda iltica sistemlerinin kapasitesinin artırılması ve ön saflarda yer alan üye devletlerin yeterince desteklenmesinin sağlanması, AB'nin iltica kapasitelerinin genişletilmesi, tüm üye devletlerin mültecilerin değerlendirilmesi ve yeniden yerleştirilmesi sorumluluğunu paylaşmasının sağlanması ve Yunanistan ve Bulgaristan gibi sınır devletlerine ilave kaynak ve destek sağlanması yer almaktadır.